РУС ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА «3 БОСҚИЧЛИ ЖОНЛИ НУТҚ» МЕТОДИКАСИ: ГРАММАТИК БИЛИМНИ МУСТАҚИЛ НУТҚҚА АЙЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Муаллиф: Абдуллаева Бехруза
Муассаса: Шаҳрисабз туман 1-сон политехникуми
E-mail: behruzaabdulla097yeva@gmail.com

РУС ТИЛИНИ ЎҚИТИШДА
«3 БОСҚИЧЛИ ЖОНЛИ НУТҚ»
МЕТОДИКАСИ

Грамматик билимни мустақил нутққа айлантириш технологияси

Рус тили ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ (ABSTRACT)

Мазкур мақолада рус тилини ўқитиш жараёнида ўқувчиларнинг грамматик билимларини

амалий нутқ кўникмасига айлантиришга қаратилган «3 босқичли жонли нутқ» методикаси

таклиф этилади. Методика «таниш — ўзгартир — қўлла — мулоқот қил» тамойили асосида

ишлаб чиқилган. Ўқувчи аввал тайёр грамматик модел билан танишади, кейин уни турли

шаклларда ўзгартиради ва сўнгра мустақил равишда реал мулоқотда қўллайди.

Методиканинг асосий мақсади грамматик қоидани ёдлашдан кўра, уни шахсий фикрни

ифодалаш воситасига айлантиришдир.

Калит сўзлар: рус тили, ўқитиш методикаси, жонли нутқ, грамматика, коммуникатив

ёндашув, нутқ фаолияти, тил компетенцияси, инновацион методика.

1. КИРИШ

Рус тилини ўрганиш жараёнида ўқувчилар кўпинча грамматик қоидаларни назарий

жиҳатдан ўзлаштирган бўлсалар-да, уларни эркин оғзаки нутқда қўллашда

қийналадилар. Айниқса рус тилини иккинчи тил сифатида ўрганаётган ўқувчиларда

«қоидани билиш» ва «қоидани нутқда ишлатиш» ўртасида фарқ кузатилади.

Анъанавий дарсда қоида тушунтирилади, мисоллар берилади ва машқлар

бажарилади. Бироқ ўқувчининг мустақил фикрлаш ва реал мулоқот қилиш

қобилиятини ривожлантириш учун грамматик материални ҳаётий вазиятлар билан

боғлаш муҳим.

Шу нуқтаи назардан «3 босқичли жонли нутқ» методикаси таклиф этилади. Унинг

марказий ғояси — грамматик билимни ўқувчининг шахсий фикри ва жонли

мулоқотига айлантириш.

1.1. МУАММОНИНГ ҚЎЙИЛИШИ

Ўқувчи грамматик қоидани тўғри айтиши мумкин, аммо «Кимга? Нимага?», «Қаерда?», «Нимани?» каби саволлар асосида мустақил гап тузишда қийналиши

мумкин. Демак, дарсда грамматик билимни нутқий фаолиятга босқичма-босқич

ўтказиш зарур.

2. МЕТОДИКАНИНГ МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ

Абдуллаева Бехруза — Рус тили ўқитувчиси | 2

Асосий мақсад — ўқувчида ўрганилган грамматик материални мустақил нутқда

қўллаш қобилиятини шакллантириш.

Методиканинг вазифалари:

• янги грамматик моделни тушунарли намуна орқали бериш;

• моделни турли сўзлар билан ўзгартиришга ўргатиш;

• грамматик шаклни шахсий ҳаёт ва тажриба билан боғлаш;

• ўқувчини мустақил жавоб ва мулоқотга олиб келиш;

• натижани нутқий мустақиллик асосида баҳолаш.

3. «3 БОСҚИЧЛИ ЖОНЛИ НУТҚ» МЕТОДИКАСИ

1-босқич — ТАНИШ. Ўқувчи янги сўз, ибора ёки грамматик конструкция билан тайёр

намуна орқали танишади.

2-босқич — ЎЗГАРТИР. Ўқувчи намунадаги бир ёки бир нечта элементни алмаштириб,

грамматик шаклни турли вазиятларда қўллайди.

3-босқич — ҚЎЛЛА. Ўқувчи ўрганилган конструкциядан ўз фикри, тажрибаси ёки реал

вазият асосида мустақил фойдаланади.

4-босқич — МУЛОҚОТ ҚИЛ. Ўқувчи ўрганилган конструкцияни жуфтлик ёки гуруҳдаги

жонли суҳбатда қўллайди.

Методиканинг умумий формуласи:

ТАНИШ → ЎЗГАРТИР → ҚЎЛЛА → МУЛОҚОТ ҚИЛ

Абдуллаева Бехруза — Рус тили ўқитувчиси | 3

4. МЕТОДИКАНИ ДАРСДА ҚЎЛЛАШ НАМУНАЛАРИ

«Дательный падеж» мавзусида:

Я звоню маме.

Я помогаю другу.

Я пишу учителю.

Ўқувчи модел билан танишгандан кейин уни ўзгартиради: «Я звоню другу», «Я звоню

сестре», «Я звоню брату». Кейин «Кому вы обычно звоните вечером?» саволига ўз

ҳаётидан келиб чиқиб жавоб беради.

«Предложный падеж» мавзусида:

Я живу в Шахрисабзе.

Я учусь в колледже.

Я работаю в колледже.

Я живу в Узбекистане.

Кейин ўқувчи ўзи ҳақида 3–4 та гап тузади. Бу ерда грамматик конструкция тайёр

қоида эмас, балки шахсий нутқ воситасига айланади.

«Винительный падеж» мавзусида:

Босқич

Ўқитувчи вазифаси

Ўқувчи фаолияти

Таниш

Моделни беради

Мисолни ўқийди ва тушунади

Ўзгартир

Сўзни алмаштиришни таклиф қилади

Я читаю журнал / газету

Қўлла

Ҳаётий савол беради

Ўз фикри билан жавоб беради

Мулоқот қил

Жуфтликда суҳбат ташкил қилади

Савол-жавоб қилади

5. ЎҚИТУВЧИ ВА ЎҚУВЧИ ФАОЛИЯТИ

Ушбу методикада ўқитувчи фақат маълумот берувчи эмас, балки нутқий вазият

яратувчи шахс сифатида иштирок этади. У янги материални танлайди, савол ва

вазиятлар орқали ўқувчини гапиришга ундайди, хатоларни таҳлил қилади ва зарур

ҳолатда тўғри намуна беради.

Ўқувчи эса тайёр қоидани қабул қилиш билан чекланмайди: у намунадан фойдаланади, уни ўзгартиради, ўз фикрини ифодалайди ва бошқа ўқувчи билан

мулоқот қилади.

6. БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ

Балл

Кўрсаткич

1

Тайёр намунадан фойдалана олади.

2

Намунага ўзгартиш кирита олади.

3

Мустақил гап тузади.

4

Гапни берилган вазиятда тўғри қўллайди.

Балл

Кўрсаткич

5

Ўрганилган конструкция асосида мустақил мулоқот қилади.

7. КУТИЛАЁТГАН НАТИЖАЛАР

Методикадан мунтазам фойдаланиш натижасида ўқувчининг рус тилида гапиришга
бўлган ишончи ошиши, грамматик шаклларни амалий нутқда қўллаш кўникмаси
ривожланиши, мустақил гап тузиш ва жуфтликда мулоқот қилиш фаоллиги кучайиши
кутилмоқда.

8. ХУЛОСА

Рус тилини ўқитишда грамматик қоидани тушунтириш муҳим, аммо ўқувчининг эркин
нутқини шакллантириш учун уни реал мулоқот билан боғлаш зарур. «3 босқичли
жонли нутқ» методикаси грамматик билимни босқичма-босқич мустақил нутққа
айлантиришни назарда тутади.

Методиканинг асосий формуласи: ҚОИДА → МАШҚ → ШАХСИЙ ФИКР → ЖОНЛИ НУТҚ.

Ушбу ёндашувда дарснинг асосий натижаси ўқувчининг қанча қоидани ёдлагани
билан эмас, балки ўрганган қоидаларидан қанчалик мустақил ва мақсадли
фойдалана олиши билан белгиланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению.
2. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного.

3. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика.
4. Методика преподавания русского языка: современные подходы и технологии.
5. Современные методы преподавания русского языка как иностранного: инновации и
традиции.